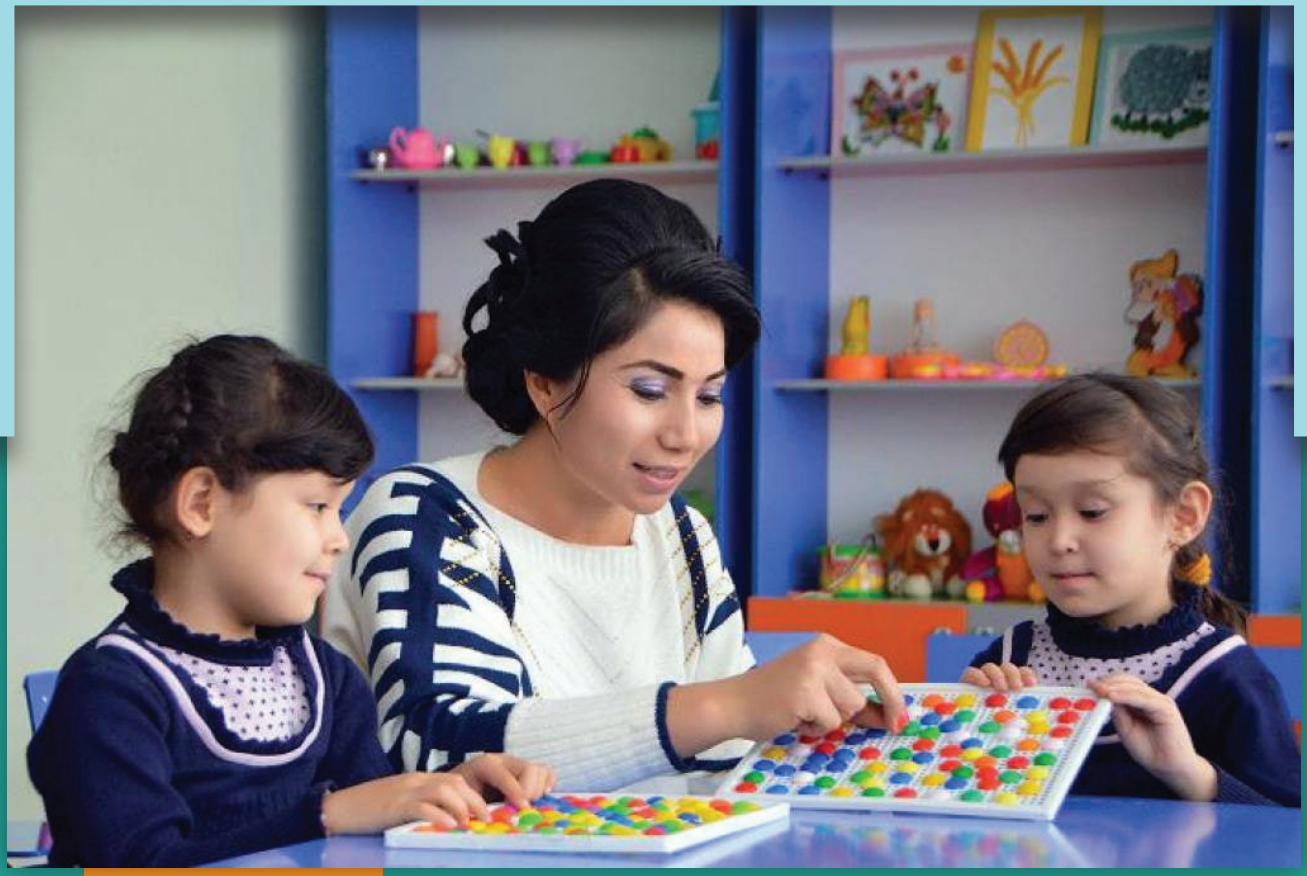
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(3)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 644 sahifa,
13-noyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDİTORİAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA SODERJANIE CONTENTS

MUNDARIJA

Teaching English Grammar as a Product in Grades 5–8: A Teacher-Controlled Model for Integrating Artificial Intelligence 10
Veronica Khatamova

Русский язык как средство формирования профессиональной компетентности будущих специалистов 15
Мусаева Амина Караматовна

Сопоставление русской и узбекской литературной критики 23
Шакирова Гулмира Рашидовна

The Impact of Group Discussion on Developing Students' Speaking Skills in EFL Context 31
Tursunboyeva Saodat Ravşanbek qizi

Поэтика дегуманизации в прозе М. А. Булгакова и Назара Эшонкула: сравнительно-типологический анализ 36
Болтаева Дильноза Руслановна

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining metodik tayyorgarligini şakllantirişda multimodal ta'lim resurslarining örni 41
Koziyeva Fazilat Sadullayevna

Sun'iy intellekt va adaptiv ta'lim texnologiyalari integratsiyasi asosida boşlanğiç sinf öquvçilarining individual öqiş kompetensiyalarini rivojlantiriş 48
Öktamova Mehrigiyo A'zamovna

Didactic Possibilities of Activating Primary School Pupils' Cognitive Processes in Literacy Reading Lessons 55
Maxmudova Nigora Hikmatovna

Opportunities of Practice-Oriented Education in Developing the Pedagogical Mastery of Future Primary School Teachers 61
Şukurova Madina Öktam qizi

Своеобразие методов рки: между универсальной методикой и национально-ориентированной практикой 67
Raximova Norbish Sharopovna

Ösmirlik davrida raqamli texnologiyalardan foydalanişning diqqat barqarorligiga ta'siri 74
Abdullayeva Mahfuza Ollabergan qizi

Neyropedagogik yondaşuv asosida bölajak tarbiyaçilarning mantiqiy fikrlaşini rivojlantiriş texnologiyasi 81
Ibrohimova Xadiça Masumjon qizi

Maktabgaça va boşlanğiç matematik ta'lim uzviyligi va izçilligini ta'minlaşning innovatsion modeli 83
Qozaqova Karimaxon Mamajonovna

Использование инновационных средств при обучении длительно болеющих детей 90
Рустамова Нозима Фазлиддиновна, Баходирова Камола Комиловна, Хошимова Гулзода Ойбековна

Bolalarning emotsional holatini aniqlaşda psixologik diagnostikaning örni 93
Baxrillayeva Moxiçexra Raxmatillayevna

Kiçik maktab yoşidagi öquvçilarni tabiatga qiziqtiriş asosida tadqiqotçilik könikmalarini şakllantirişning didaktik mazmuni 98
Elmuratova Dilrabo Muhammatovna, Jabbarova Şahodat Ibrohim qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda irodaviy sifatlarni şakllantiriş metodikasi 103
Hazratqulova Munira

Maktabgaça yoşdagi bolalarga universal design for learning (UDL) modeli asosida ta'lim beriş imkoniyatlari 106
Maxmudova Nasiba Nurmuxammetovna

Multimodal ta'lim muhitida yuqori sinf öquvçilarining madaniy-intellektual rivojlaniş mezonlari va tarkibiy tuzilmasi 110
Qliçeva Gözal Çorşanbiyevna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining öquvçilarda ijodiy fikrlaşni şakllantirişdagi progresiv ahamiyati 116
Raimberdiyeva Guliza Uluğbek qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda öyin faoliyati orqali taşkilotçilik könikmalarini şakllantiriş 121
Rizayeva Gulnora Botirovna, Ortikova Xurşida Bahritdin qizi

Videoanaliz texnologiyalaridan foydalaniş orqali boşlanğiç tayyorgarlik bosqiçidagi uzunlikka sakrovçilarning sakraş texnikasini takomillaştiriş..... 127
Rözimatova Şohista

Tibbiyotni öqitiş pedagogikasi va tibbiy psixologiyaning özaro boğliqligi..... 132
Rustamova Surayyoxon Şoxobovna

Bolalarda matematik öyinlar orqali predmetlarning ölçami va ularni ölçaş haqidagi tasavvurlarni şakllantiriş..... 137
Sobirova Nigora Boburovna

Ta'limiy faoliyat orqali örta yoş guruh bolalarida mehnat könikmalarini şakllantirişning pedagogik asoslari... 141
Şokirova E'zoza

Maktabgaça ta'limda öyin texnologiyalarining bolalar ijtimoiy-emotsional rivojlanişidagi ahamiyati..... 146
Turdiyeva Mohira Juraqulovna

Maktabgaça yoşdagi bolalarda ekologik tarbiyani şakllantirişning pedagogik asoslari 154
Xasanova Shahnoza Quychi qizi

Maktabgaça ta'lim taşkilotlarida bolalarning kommunikativ sifatlarini şakllantiriş..... 157
Xöjamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Shonazarova Madina Farhod qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar submadaniyatining şakllaniş mexanizmlari va pedagogik omillari..... 161
Xudoyberdiyeva Şoxista Eliboyevna

Jismoniy tarbiya va sport ta'limini raqamlaştirişda sun'iy intellekt vositalarining didaktik imkoniyatlari..... 166
Yuldaşov Zafarjon Şuxratovich

Диалог культур русскоязычной прозы современных писателей узбекистана: новый подход 171
Чернова Татьяна Алексеевна

Культурная семантика как условие языковой компетентности..... 175
Ширбачеева Лейла Сухробовна

Pedagogik improvizatsiya könikmalarini şakllantirişning nazariy-metodik jihatlari 178
Satvaldiyeva Nilufar Zoyirjon qizi

Hujayraning kimyoviy tarkibi: "Oqsillar va DNK" mavzusini konseptual vizual skraybing va syujetli hikoyaçilik integratsiyasi asosida öqitiş 184
Toştemirova Muazzam Akmaljonovna, Musayeva Ma'sumaxon Mahammadjon qizi

Muvaffaqiyatli rahbar ayol obrazini şakllantirişning tadqiq etilişi..... 187
Xudoyqulova Gulşoda Baxronovna

Технология развития диагностической деятельности будущих учителей на основе компетентностного подхода 190
Насырова Зарина Мунировна

Zamonaviy stomatologiyada xalqaro tibbiy terminologiyaning şakllanişi va rivojlanişi 195
Rustamov Kamronbek Ravşanbek öğli, Minavarova Gavhar Mukimjonovna

Talabalarda ta'lim menejmentini taşkil etişning ijtimoiy-psixologik omillari 198
Utamurodova Gulçexra Narbayevna

Factors Associated With Chinese Language Learning Motivation Among Uzbek University Students in China: a Mixed-Methods Study 202
Abboskhon Azatkhanov, Feng Xue

"Bolalar jismoniy tarbiyasi" fanini öqitiş jarayonida sport maşğulotlari orqali bölajak murabbiylarda kasbiy kompetensiyani şakllantirişning pedagogik imkoniyatlari 211
Törayev Axrorbek Tojdinovich

Basketbolçilarning texnik-taktik tayyorgarligini takomillaştirişning pedagogik usullari.....216
Ergaşov Qahramonjon Asqaroviç

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Maktabgaça yoşdagi bolalar ta'lim-tarbiyasini rivojlantirişda integratsiyaning örni 220
Açilov Ötkir Isomitdinoviç, Karimova Uzlifat Halimjon qizi

Raqamli transformatsiya ta'sirida özbek tilida retronimlarning şakllanişi 228
Anvarova Mohiçehraxon Jahongir qizi

Bölajak muhandislarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirişda cdio texnologiyasi va sanoat integratsiyasining samaradorligi 232
Ğafforov Hasan Ravşanoviç

Nodavlat maktabgaça ta'lim taşkilotlari rahbarlarida strategik boşqaruv kompetensiyalarini şakllantiriş metodikasi 236
Baxronov Rustam Rajaboviç

Jamoaviy sport turlarida şaxslararo munosabatning ijtimoiy-psixologik tahlili 240
Mavlanov Donyor Ergaş öğli

Jismoniy tarbiya maşğulotlarini takomillaştiriş orqali talabalar jismoniy tayyorgarligini rivojlantiriş 244
Qurbonaliyev Ruzamurod Safaralizoda

Tayyorlov guruhlari tarbiyalanuvçilari faoliyatini integratsiyalaşgan holda taşkil etiş muammosi 248
Azamatova Dildora Shuxrat qizi

Work-Life Balance and Teacher Burnout: A Survey-Based Study in Uzbekistan 255
Buriyeva Nilufar Anvar qizi, Fattohova Sevara Zoxid qizi, Anarbayeva Malika Alisher qizi, Salimova Zukhra Sodiq qizi

Til va nutq markazida kvest texnologiyasi asosida bolalarning monologik nutqini şakllantiriş 260
Durdiyeva Mohinur Adilbek qizi

Zamonaviy özbek qizlarida oilaviy hayotga oid tasavvurlarning etnopsixologik xususiyatlari 264
Nurmetova Şohista

Работа с художественным текстом на занятиях русского языка как иностранного 268
Хамраева Дилрабо

Maktabgaça ta'lim taşkilotida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalaniş metodikasi 275
Raxmatova Gulnoz Komilovna

"Ming bir keça" asarining özbekça matnida poetik makon va zamonning lingvistik ifodalanişi 281
Mirzoyeva Yulduz Yusup qizi

Talabalarda ekologik ongni rivojlantirişning ijtimoiy-psixologik determinantlari va psixologik mexanizmlari 286
Muhayyo Karimova

Talabalarning öquv faoliyatiga moslaşuvidagi emotsional zöriqişlarning psixokorreksiyasi 291
Kozimova Nigora Abduqahorovna

Talabaning kun tartibini loyihalaş - soğlom turmuş tarziga tayyorlaşning amaliy vositasi sifatida 296
Mamajonov Baxromjon Baxodirjon öğli

Stresga bardoşlilikni ta'minlovçi içki psixologik resuslar va ularni şakllantiriş qonuniyatlari 301
Saparboyeva Indira Rustam qizi

Jismoniy faollikni rivojlantirişda oliy ta'lim muassasasi sport infratuzilmasidan raqamli bron tizimi orqali foydalaniş samaradorligi 306
Zulunxöjayev Ma'rufjon Ma'murjon öğli

Verbal Creativity in EFL Writing: Concept, Measurement and Teaching Approaches 312
Baratova Gulsevar Otabekovna

10-11-sinf öquvçilarida kimyo fanidan tadqiqotçilik kompetensiyasining tarkibiy komponentlari va mezonlari 317
Botirova Sabogul Rahmatullayevna, Fayzullayeva Malika Ğayrat qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar nutqini rivojlantirişda multimedia texnologiyalaridan foydalaniş metodikasi 323
Muhsinova Shahlo Alişer qizi

Bölajak tarbiyaçilarni raqamli texnologiyalar asosida bolalar sahnalaştiriş faoliyatiga tayyorlaşning TPACK yondaşuviga asoslangan modeli 326
Ötamurodova Şohida Muhammadqulovna

Boşqaruv könikmalarining şakllanganlik darajasini monitoring qiliş va baholaş mezonlari 331
Jörayeva Nargiza Tairovna, Turğunboyeva Feruza Usanovna

Роль педагога в развитии коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста 336
Ширбачеева Гульчехра Шакировна, Акбарова Ёркиной Эгамбердиева

Raqamli jamiyatda pozitiv fikrlaş va pedagoglar faoliyatiga ta'sir etiş omillarining psixologik asoslari 341
Sattarova Şaxnozaxon Qöçqarovna

Abdulla Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida komil inson tarbiyasi 345
Oripova Ruxşona

Talabalarni maktabgaça ta'lim taşkiloti va ota-onalar hamkorligi örtasidagi özaro munosabat şakllari 350
Turdiqulova Luiza Zayniddinovna

Boşlanğiç sinf öquvçilarida matnli masala yeçiş könikmasini şakllantiriş: bosqiçli metodik model va xatolar diagnostikasi 353
Quçqarova Sarvinoz Atamuratovna, Djumaniyozova Hilola

Ta'lim sifatini boşqarişda pedagogik monitoringdan foydalaniş 358
Ahmedov Xoşim Normamatoviç

Boşlanğiç ta'lim mazmunini integratsiyalaş asosida öquvçilarda meta-predmet kompetensiyalarini rivojlantirişning pedagogik asoslari 364
Norkulova Dilorom Oybekovna

Öquvçilarda jismoniy tarbiyaga içki motivatsiyasini şakllantirişning psixologik, pedagogik mexanizmlari 371
Azizova Sevara Salimjon qizi, Abdullayev Rustam Abduvaliyeviç

Özbek tili maşğulotlarida matn tahlili orqali lingvistik kompetensiyani şakllantiriş 377
Yuldaşeva Dilnoza Bekmurodovna

Bölajak filologlarning adabiy-tahliliy kompetensiyasini şakllantirişda didaktik asarlarning ahamiyati 381
Muradaliyeva Shahnoza Mahmudovna

Ösmirlik davrida qadriyat yönalişlarining şakllaniş xususiyatlari va psixologik-pedagogik tahlil 387
Davranova Gulbahor Numondjonovna

Öquvçilarida oilada kitobxonlik könikmasini rivojlantirişda qator olimlarimizning pedagogik qaraşlari 394
Maydonova Saboxat Sadulloyevna

Universitet 3.0 modeli şaroitida bölajak tarix fani öqituvçilarida tadqiqotçilik kompetensiyasini rivojlantiriş metodikasi 399
Amirova Gulmira Şadmanovna

Maxsus ta'lim ehtiyojiga ega öquvçilar bilan işlaş samaradorligini oşiriş metod va texnologiyalari 404
Tuxtasinov Abror Rustamovich

Maktabgaça yoşdagi bolalarning tabiatga qiziqişlarini tarbiyalaşda pedagogning örni 407
A. A. Abdurashidov, Ne'matova Shahzodabegim Lazizxon qizi

Nutqida nuqsoni bölgan bolalarda tovuş talaffuzini korreksiyalaşda interaktiv va didaktik öyin texnologiyalarining samaradorligi 411
Baytileuova Gulzar Maxset qizi

Voyaga yetmagan bolalarning sud-psixologik ekspertizasini taşkil etişda qöllaniladigan psixologik metodikalar klassifikatsiyasi 415
Elov Ziyodullo Sattoroviç

Maktabgaça ta'lim taşkilotlarida boşqaruv jarayonlarini interaktiv taşkil etişning pedagogik şart-şaroitlari 423
Ilxamdjanova Iroda Ilxamovna

Maktabgaça ta'lim taşkilotlarida rahbarning zamonaviy boşqaruv usullaridan foydalanişi 427
Orolova Soxiba Panjiyevna

Raqamli ta'lim muhitida öquvçilarning axborot madaniyatini tarbiyalaş 432
Umarova Şaxnoza Maxmudjanovna

Using Multimedia and Interactive Technologies in Teaching ELT Methodology to Future English Teachers 436
Urinov Rustambek Yoqubjonoviç

Maktabgaça ta'lim taşkilotlarini boşqarişda zamonaviy menejment yondaşuvlarining ahamiyati 441
Valijanova Sayyora Xayrulla qizi

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarini falsafiy muloqotga asoslangan ta'limiy öyinlardan foydalanişga tayyorlaşning metodik asoslari 445
Jakbarova Oyazimxon Mutalipovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Bölğusi tarbiyaçi ijtimoiy intellektining aksiologik tuzilmasi: tuşunçaviy asoslar va komponentlar tahlili 449
Ermatova Gulnoz Pirimovna

Oliy ta'limda turizmning tarbiyaviy samaradorligini oşirişga doir pedagogik yondaşuvlar integratsiyasi 456
Nafasov Doniyor Şernafasoviç

XIII–XIV asrlar xorazm ijtimoiy-ma'naviy muhitining Pahlavon Mahmud pedagogik qaraşlari şakllanişiga ta'siri 462
Raxmanova Ikboloy Atanazarovna

Ingliz tilini öqitiş kontekstida kasbiy-muloqot könikmalarini rivojlantirişning pedagogik zarurati 468
Ashurova Zulayxo Erkinovna

Çet tilini öqitişda kompetensiyaviy yondaşuv asosida ta'lim samaradorligini oşiriş 474
Mavlyanova Nilufar Suvankulovna

Внедрение технологии ТРИЗ в образовательную практику ДОО как средство развития творческого мышления дошкольников 478
Самадова Нилуфар Шерпулатовна

Taktil-fazoviy idrok muammosining psixologiyada örganiliş tahlili 482
Jonibekova Xusniyobonu Ergashboy qizi

Öquvçilar jamoasida soğlom psixologik muhitni şakllantiriş orqali nizoli vaziyatlarning oldini oliş mexanizmlari 488
Toshpulatova Nodira Xudjamurodovna

Современные методы изучения и перспективы развития неологии 491
Хатамов Ильдар Уракович

Boşlanğiç sinf öquvçilarida kommunikativ kompetensiyani şakllantiriş orqali oğzaki nutqni rivojlantiriş 494
Ahmedova Nigora Sunnatulla qizi

Muammoli ta'lim va mediavositalar integratsiyasi asosida bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarida tanqidiy fikrlaşni rivojlantiriş metodikasi 498
Axadova Gulnoza Said qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda matematik tasavvurlarni şakllantirişda raqamli texnologiyalarning pedagogik imkoniyatlari 504
Bahriddinova Barçinoy Ahrol qizi

Fizika öqitişda tadqiqotga asoslangan ta'lim: nazariy asoslari, darajalari va xorijiy tajriba 508
Jalolova Kamola Eralijon qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarni uqitişda zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalaniş (suniy intelekt misolida) 514
Mahatova Davlatoy Dilmurodovna

Bölajak tarbiyaçilarning innovatsion-pedagogik faoliyatini rivojlantirişning zamonaviy yondaşuvlari 519
Maripova Nodira Xamidovna

Inklyuziv ta'limda stigmani oldini oliş pedagogik muammo sifatida 522
Parmanova Mahzuna Aliqul qizi

Maktabgaça ta'lim taşilotlarida integratsion yondaşuvlarni taşkil etişda pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalaniş 527
Tursunboyeva Zuxra Umid qizi

Ta'limda jamoani şakllantiriş, xodimlarni boşqariş va xavflarni aniqlaş: xalqaro ma'lumotlar tahlili 530
Vasila Ubaydullayeva Sadullayevna

Bölajak texnologik ta'lim öqituvçilariga baholaşni örgatiş metodikasi 533
Yusupov Muhammad Mahmudoviç

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarida transformatsiya yondaşuvi asosida milliy özlikni anglaşni şakllantiriş pedagogik-psixologik muammo sifatida 535
Turaboyev Azamat Maxamadullayeviç

5–7 yoşli bolalarda soğlom turmuş tarzi könikmalarini şakllantirişning öziga xosligi 539
Shamiyeva Manzura Fayzullayevna

Sun'iy intellektning ta'lim menejmenti va pedagogik jarayon samaradorligiga ta'siri: konseptual model 545
Maqsudova Charos Uluğbek qizi, Alimova Qunduz Oybek qizi

Özbek va ingliz kommunikativ lingvomadaniyatlaridagi noverbal vositalarning lingvokulturologik xususiyatlari va ularni öqitiş metodikasi 552
Azimjon Meliqöziyev

Bölajak öqituvçilarning leksik kompetensiyasini rivojlantirişdan közda tutilgan maqsad va vazifalar 556
Majid Ayturayev

Özbekistonda taşqi savdo siyosati va iqtisodiy rivojlaniş bosqiçlari 561
Mirzakulova Risolat Musurmankulovna, Kuçarov Sardor Akmaloviç, Abdurauf Boypölatov Sirojiddin öğli

Maktabgaça ta'lim taşkiloti pedagoglarining ijtimoiy-hissiy kompetensiyalarini rivojlantirişning innovatsion metodikasi 565
Nargiza Ergaşeva Ibrohimova, Xilola Jörayeva Şavkatovna

Rivojlantiruvçi markazlar orqali bolalarda dizayn va kreativ fikrlaş könikmalarini şakllantiriş yöllari 569
Örinova Feruzaxon Uljayevna, Olimova Mohigul Abdusalom qizi

Дидактические возможности цифровой образовательной платформы ElementVault при изучении темы “Алюминий и его соединения” 574
Алимова Фарзона Абдукамаловна, Равшанов Азамат Ёркин угли

Zamonaviy rus tili darslarida innovatsion öyin texnologiyalari 580
Shadiyeva Dilrabo Qurbonovna

Межкультурная грамотность студентов 584
Мухиддинова Гулирано Негматовна

Boshlanğiç sinf ona tili darslarida sinonimlar ustida işlaş orqali öquvçilarning içki motivatsiyasi va badiiy ifoda qobiliyatlarini rivojlantiriş 588
Murtazayeva Umida Isakulovna, Örolova Maxburat Nodir qizi,
Narzikulova Şaxnoza Asatilloyevna, Parmanova Maşhura Tugalboy qizi

Notöğri kasb tanlaşning şaxs rivojlanişiga psixologik ta'siri 593
Saidakbarova Nigora Abduraxim qizi, Nazirjonova Barnoxon Komilxöja qizi

Artificial Intelligence as a Tool for Enhancing Foreign Language Teaching 597
Abdullayeva Mukhlisa Bekmurod qizi

8-9-sinf öquvçilarida badiiy asarlarni tahlil qiliş kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasi 601
Ibrohimova Maftuna Ravshanbek qizi

Çaqiriqqaça harbiy ta'lim yönalişi talabalarining kasbiy kompetentligini rivojlantiriş metodikasini takomillaştirişning pedagogik şart-şaroitlari 608
Xasanov Muzafar Sadikoviç

Maktab öquvçilarida istiqbolni belgilaş könikmasini şakllantirişning nazariy-metodologik asoslari 611
Tuxtamuradova Nodira Abdujabborova

Maktabgaça yoşdagi tarbiyalanuvçilarda axloqiy sifatlarni şakllantirişning nazariy-metodologik asoslari 618
Qurbonova Dilafruz Mamatqulovna

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining öquvçilar öqiş savodxonligini rivojlantirişda innovatsion yondaşuvining ahamiyati 623
Doniyarov Mavlonbek Arabovich

Farzand tarbiyasida oila institutining roli 631
Xudaynazarova Şaxnoza Ulmasjonovna

Informatika va axborot texnologiyalari fanini öqitişda interaktiv metodlardan foydalanişning samaradorligi 635
Turdiqulova Xulkaroy Anvarovna, Yuldasheva Aziza Azamat qizi, Yadgarov Bahodir Tulkunovich

Oliy ta'lim tizimida integrativ yondaşuv asosida talabalarning antitsipativ kompetensiyalarini şakllantirişda ta'lim metodlarining örni 639
Sadriddinova Feruza Meliyevna

BOSHLANĞIÇ SINF ONA TILI DARSLARIDA SINONIMLAR USTIDA IŞLAŞ ORQALI ÖQUVÇILARNING IÇKI MOTIVATSIYASI VA BADIIY IFODA QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRIŞ

Murtazayeva Umida Isakulovna
Toşkent Kimyo xalqaro universiteti Samarqand filiali dotsenti

Örolova Maxburat Nodir qizi
Narzikulova Şaxnoza Asatilloyevna
Parmanova Maşhura Tugalboy qizi
Toşkent Kimyo xalqaro universiteti Samarqand filiali magistrantlari

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1801-4465

Annotatsiya: Maqolada başlanğiç sinf ona tili darslarida sinonimlar ustida işlaş orqali öquvçilarning içki motivatsiyasi va badiiy ifoda qobiliyatlarini rivojlantirişning nazariy va taşkiliy-metodik asoslari yoritilgan. Özini özi belgilaş nazariyasi va ARCS modeliga tayangan holda darsni taşkil etiş şart-şaroitlari, integrativ model hamda maşqlar tizimi taklif etilgan. Ularning nutq ifodaliligi va öqişga qiziqişni oşirişdagi ahamiyati asoslangan.

Kalit sözlar: sinonim, sinonimik qator, içki motivatsiya, taşqi motivatsiya, badiiy ifoda, taşkiliy şart-şaroit, başlanğiç ta'lim, ona tili darsi.

Abstract: The article reveals the theoretical, organizational and methodological foundations of developing primary pupils' intrinsic motivation and artistic expression abilities through work with synonyms in native language lessons. Drawing on self-determination theory and the ARCS model, lesson conditions, an integrative model and an exercise system are proposed. Their role in enhancing speech expressiveness and learning interest is substantiated.

Key words: synonym, synonymic row, intrinsic motivation, extrinsic motivation, artistic expression, organizational conditions, primary education, native language lesson.

Аннотация: В статье раскрываются теоретические и организационно-методические основы развития внутренней мотивации и способностей художественной выразительности учащихся начальных классов посредством работы над синонимами на уроках родного языка. С опорой на теорию самодетерминации и модель ARCS предложены организационные условия урока, интегративная модель и система упражнений. Обосновано их значение для повышения выразительности речи и интереса к учению.

Ключевые слова: синоним, синонимический ряд, внутренняя мотивация, внешняя мотивация, художественная выразительность, организационные условия, начальное образование, урок родного языка.

KIRIŞ

Zamonaviy ta'lim tizimida öquvçilarga faqat bilim beriş emas, balki ularda öqişga bölgan barqaror içki qiziqişni şakllantiriş hamda öz fikrini erkin, aniq va ta'sirli ifodalaş könikmalarini rivojlantiriş dolzarb vazifa hisoblanadi. Özbekiston Respublikasining "Ta'lim töğrisida"gi Qonunida ta'lim oluvçilarning intellektual va ma'naviy-axloqiy rivojlanişini ta'minlaş ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy yönalişlaridan biri sifatida belgilangan [1].

Boşlanğiç sinf ona tili darslari bu vazifani hal etişda alohida örin tutadi, çunki aynan şu davrda bolaning öqişga munosabati, luğat boyligi va nutq madaniyati şakllanadi. Psixologik tadqiqotlar kiçik maktab yoşida öquv motivatsiyasi tez özgaruvçan bölişini, uni maqsadli taşkil etilgan dars jarayoni orqali mustahkamlaş mumkinligini körsatadi [8; 9]. Demak, ona tili darsining mazmuni bilan birga uni taşkil etiş şart-şaroitlari ham öquvçilar rivojiga bevosita ta'sir körsatadi.

Tilning leksik boyligini namoyon etuvçi sinonimlar öquvçiga bir tuşunçani turli ma'no nozikliklari va uslubiy böyoqlar bilan ifodalaş imkonini beradi, şu sababli ular badiiy nutqning muhim vositasi sanaladi [2; 3]. Ayni paytda sinonimlar ustida işlaş söz tanlaş, izlaniş va ijod qiliş elementlarini öz içiga olgani uçun öquvçilarning içki motivatsiyasini rivojlantirişda ham katta imkoniyatga ega. Biroq amaliyotda sinonimlar bilan işlaş köpinça bir xil turdagi reproduktiv topşiriqlar bilan çeklanadi, natijada öquvçilarning qiziqişi pasayadi va nutqida söz takrori köp uçraydi. Uşbu maqolaning maqsadi başlanğiç sinf ona tili darslarida sinonimlar ustida işlaşni öquvçilarning içki motivatsiyasi va badiiy ifoda qobiliyatlarini rivojlantirişga yönaltirilgan holda taşkil etişning şart-şaroitlari, modeli va maşqlar tizimini işlab çiqişdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Sinonimiya hodisasi özbek tilşunosligida çuqur örganilgan. A. Hojiyevning "Özbek tili sinonimlarining izohli luğati"da sinonimik qatorlar dominanta söz atrofida guruhlanib, har bir sözning ma'no nozikligi, uslubiy böyoği va qöllaniş doirasi izohlab berilgan [2].

Ş. Rahmatullayev "Hozirgi adabiy özbek tili" darsligida sinonimlarni leksik-semantik munosabatlar tizimida körib çiqib, ularning ma'noviy va uslubiy farqlarini asoslagan [3].

Rus tilşunosi Yu. D. Apresyan esa sinonimlarni faqat ma'no yaqinligi bilan emas, balki semantik, uslubiy va birikuvçanlik xususiyatlaridagi farqlar asosida tavsiflaş zarurligini körsatgan [6]. Bu qaraşlar metodika uçun muhim xulosa beradi: sinonimlarni örgatişda asosiy e'tibor ularning bir-biridan qanday farq qilişiga qaratilişi lozim. Aynan şu farqlarni izlaş va topiş jarayoni öquvçi uçun kiçik "kaşfiyot"ga aylanadi, bu esa uning bilişga bölgan qiziqişini uyğotadi hamda nutqini aniq va ta'sirçan qiladi.

Motivatsiya muammosi jahon psixologiyasida keng tadqiq etilgan. E. L. Deci va R. M. Ryan tomonidan işlab çiqilgan özini özi belgilaş nazariyasida içki motivatsiya faoliyatni uning özidan zavq va qiziqiş olgani uçun bajariş, taşqi motivatsiya esa mukofot, baho yoki boşqa taşqi omillar uçun bajariş sifatida ta'riflanadi [12]. Mualliflarning fikriça, içki motivatsiya insonning uçta asosiy psixologik ehtiyoji – avtonomiya, kompetentlik va boşqalar bilan boğliqlik ehtiyojlari qondirilganda kuçayadi [13].

J. M. Keller taklif etgan ARCS modelida esa öquv motivatsiyasini oşiriş diqqatni jalb qiliş, mavzuning ahamiyatini körsatiş, özига işonçni şakllantiriş va qoniqiş hosil qiliş kabi tört tarkibiy qism orqali loyihalanadi [14]. Uşbu nazariyalar dars jarayonining taşkiliy şart-şaroitlarini aniq belgilaş imkonini beradi va tadqiqotimizning nazariy asosi sifatida qabul qilindi.

Kiçik maktab yoşidagi öquvçilar motivatsiyasi rus psixologlari tomonidan ham batafsil örganilgan.

L. I. Bojoviç bolaning maktabga kirişi bilan uning şaxsida yangi ijtimoiy mavqe va unga boğliq öquv motivlari şakllanişini körsatgan [8].

A. K. Markova öquv motivatsiyasini biliş va ijtimoiy motivlar tizimi sifatida tahlil qilib, uni şakllantirişda öqituvçi va dars taşkilotining rolini asoslagan [9].

G. I. Şçukina bilişga qiziqişni öquv faoliyatining eng muhim motivi deb hisoblagan [10], E. P. Ilin esa motivatsiyaning içki va taşqi omillari özaro ta'sirini tavsiflagan [11].

Metodik yönalişda M. R. Lvov luğat ustida işlaşning boyitiş, aniqlashtiriş va faollaştiriş yönalişlarini ajratgan [7], K. Qosimova va hammualliflari leksik işni nutq östirişning muhim qismi sifatida körgan [4]. Biroq tahlil sinonimlar ustida işlaşni motivatsiya va badiiy ifoda bilan birgalikda rivojlantiradigan yaxlit tizim yetarli işlab çiqilmaganini körsatdi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda nazariy va empirik metodlar majmuasidan foydalanildi. Nazariy metodlar sifatida tilşunoslik, psixologiya va ona tili öqitiş metodikasiga oid adabiyotlarni qiyosiy tahlil qiliş, umumlaştiriş va modellaştiriş qöllanildi. Empirik metodlar qatorida ona tili darslarini kuzatiş, öquvçilarning yozma işlarini tahlil qiliş, öquvçilar va öqituvçilar bilan suhbat, sörovnoma hamda pedagogik tajriba-sinov işlari belgilandi. Dars kuzatuvlarida öquvçilarning topşiriqlarga munosabati, faolligi, mustaqil savol berişi, qoşimça topşiriq söraşi kabi içki motivatsiya belgilariga, şuningdek, nutqidagi söz takrori va tasviriy vositalardan foydalaniş darajasiga e'tibor qaratildi. Sinonimik qatorlarni tanlaşda A. Hojiyevning luğati [2] va "Özbek tilining izohli luğati" [5] asosiy manba bölib xizmat qildi. Tadqiqotning normativ asosi sifatida "Ta'lim töğrisida"gi Qonun [1] talablari olindi.

Tadqiqot natijalarini baholaş uçun ikki guruh mezonlari belgilandi. Birinçi guruh – motivatsiya mezonlari bölib, ular quyidagilarni öz içiga oladi: topşiriqqa qiziqiş va uni ixtiyoriy bajariş istagi; topşiriq tanlaşda mustaqillik; qiyinçilikka duç kelganda harakatni davom ettiriş; taşqi rağbatga (baho, maqtov) boğliqlik darajasi. Uşbu mezonlar E. L. Deci va R. M. Ryan [12; 13] hamda A. K. Markova [9] qaraşlariga tayangan holda işlab çiqildi.

Ikkinçi guruh – badiiy ifoda mezonlari:

- leksik boylik, ya'ni bir tuşunçani ifodalaş uçun bir neçta sinonimni biliş;

- aniqlik, ya'ni matnga eng mos sözni tanlay oliş;
- obrazlilik, ya'ni sifatlaş va öxşatişlardan örinli foydalaniş;
- ta'sirçanlik, ya'ni his-tuyğu va munosabatni ifodalay oliş.

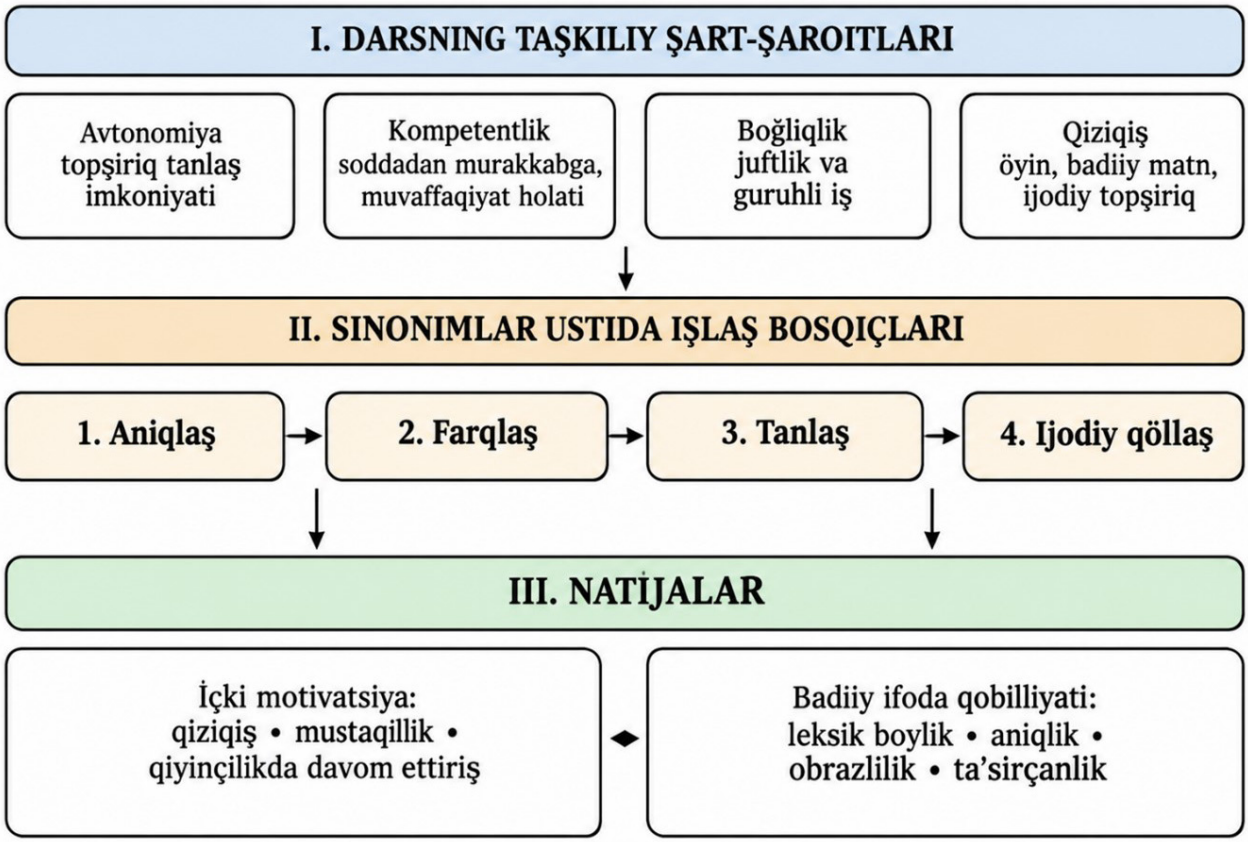
Har bir mezon böyiça past, örta va yuqori darajalar ajratildi, bu esa öqituvçiga öquvçi rivojini kuzatib boriş imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Nazariy tahlil va dars kuzatuvlari asosida sinonimlar ustida işlaş orqali içki motivatsiya va badiiy ifoda qobiliyatini rivojlantirişning integrativ modeli işlab çiqildi (1-rasm). Model üç qismdan iborat:

Birinçi qism – darsning taşkiliy şart-şaroitlari bölib, ular özini özi belgilaş nazariyasidagi üçta ehtiyojga [13] va qiziqiş omiliga mos keladi: topşiriq tanlaş imkoniyati (avtonomiya), soddadan murakkabga boriş va muvaffaqiyat holatini yaratiş (kompetentlik), juftlik va guruhli iş (boğliqlik), öyin va badiiy matnlardan foydalaniş (qiziqiş).

Ikkinçi qism – sinonimlar ustida işlaşning tört bosqiçi: aniql aş, farqlaş, tanlaş va ijodiy qöllaş. Uçinçi qism – kutilayotgan natijalar, ya'ni içki motivatsiyaning kuçayişi va badiiy ifoda qobiliyatining rivojlanişi. Modelda taşkiliy şartlar har bir bosqiçda qöllanadi va natijalar özaro bir-birini mustahkamlaydi: qiziqiş bilan işlagan öquvçi çiroyliroq ifodalaydi, muvaffaqiyatli ifoda esa qiziqişni yanada oşiradi.

1-rasm: **Sinonimlar ustida işlaş orqali içki motivatsiya va badiiy ifoda qobiliyatini rivojlantirişning integrativ modeli (muallif işlanmasi)**

Modelning har bir bosqiçi uçun maşqlar va ularni taşkil etiş şakllari işlab çiqildi (1-jadval). Jadvalda har bir maşqning qaysi motivatsion şartga tayanişi va qaysi badiiy ifoda könikmasini rivojlantirişi körsatilgan. Masalan, aniql aş bosqiçidagi "Sinonimlar zanjiri" öyini J. M. Kellerning diqqatni jalb qiliş tamoyiliga [14] mos keladi va öquvçining luğat boyligini faollaştiradi. Farqlaş bosqiçida öquvçilar juftlikda işlab, yuz – bet – çehra – aft kabi sözlarning uslubiy farqini izlaydi, bu esa boğliqlik ehtiyojini qondiradi va nutq aniqligini oşiradi. Tanlaş bosqiçida darajalarga ajratilgan topşiriqlar taklif etiladi va öquvçi özига mosini tanlaydi, bu avtonomiya hamda kompetentlik hissini kuçaytiradi. Ijodiy qöllaş bosqiçida esa öquvçilar örganilgan sinonimlar asosida kiçik tasvir yoki hikoya yozadi va uni sinfdoşlariga öqib beradi, bu qoniqiş hissini yuzaga keltiradi.

1-jadval: **Sinonimlar ustida işlaş bosqiçlari, maşqlar va motivatsion şart-şaroitlar**

Bosqiç	Maşq / iş şakli	Motivatsion şart	Badiiy ifoda natijasi
Aniql aş	"Sinonimlar zanjiri" öyini: öquvçilar navbat bilan berilgan sözning (masalan, çiroyli) sinonimini aytadi.	Diqqatni jalb qiliş, qiziqiş (öyin)	Leksik boylik
Farqlaş	Juftlikda işlaş: yuz, bet, çehra, aft sözlaridan qaysi biri ijobiy, qaysi biri salbiy munosabat bildirişini aniql aş.	Boğliqlik (hamkorlik)	Aniqlik
Tanlaş	Darajali topşiriqlar: "Onamning ... (yuzi, çehrasi, afti) nurli edi" kabi gaplarni töldiriş; öquvçi topşiriq darajasini özi tanlaydi.	Avtonomiya, kompetentlik	Aniqlik, obrazlilik
Tahrir	Matndagi takrorlangan "katta" sözini ulkan, bahaybat, keng kabi sinonimlar bilan almaştiriş.	Kompetentlik, muvaffaqiyat holati	Aniqlik, leksik boylik
Ijodiy qöllaş	"Oltin kuz" mavzusida sariq, oltinrang, zarrin sözlari bilan 5–6 gapli tasvir yoziş va sinfga öqib beriş.	Qoniqiş, avtonomiya	Obrazlilik, ta'sirçanlik

Tadqiqot jarayonida taşqi motivatsiyadan içki motivatsiyaga bosqiçma-bosqiç ötiş masalasiga alohida e'tibor qaratildi. Başlanğiç sinf öquvçilari uçun maqtov, rağbat kartoçkalari yoki "Söz ustasi" nişoni kabi taşqi rağbatlar dastlabki bosqiçda faollikni oşirişi mumkin.

Biroq E. L. Deci va R. M. Ryan ta'kidlaganidek, kutilgan moddiy mukofotlardan haddan taşqari köp foydalaniş içki motivatsiyani susaytirişi mumkin [12; 13]. Şu bois tavsiya etilgan tizimda taşqi rağbatlar asta-sekin axborot beruvçi baholaş bilan almaştiriladi: öqituvçi öquvçining qaysi sinonimni nima uçun muvaffaqiyatli tanlaganini aniq izohlaydi.

Şuningdek, sinfda "Sinonimlar xazinasi" devoriy luğati taşkil etilib, unga har bir öquvçi özi topgan yangi sözni qoşib boradi. Bu usul öquvçida öz hissasining ahamiyatini his qiliş, ya'ni içki qoniqişni şakllantiradi va A. K. Markova ta'kidlagan biliş motivlarini mustahkamlaşga xizmat qiladi [9].

Taklif etilgan model va maşqlar tizimi ilmiy adabiyotlardagi asosiy qaraşlar bilan uyğun. An'anaviy amaliyotda sinonimlar bilan işlaş köpinça "berilgan sözga ma'nodoş söz toping" kabi bir xil topşiriqlar bilan çeklanadi va dars jarayonining motivatsion jihati e'tibordan çetda qoladi. Taklif etilayotgan yondaşuvda esa til materiali bilan işlaş va darsni taşkil etiş şart-şaroitlari yagona tizimga birlaştiriladi. Bu L. S. Vygotskiyning bola nutqi va tafakkuri rivoji uning faoliyati va muloqoti bilan uzviy boğliqligi haqidagi qaraşiga [16] mos keladi.

Şuningdek, I. L. Beck, M. G. McKeown va L. Kucan sözlar bilan faol, köp marotaba va qiziqarli işlaş luğatni çuqur özlaştirişga olib kelişini körsatgan [15]. Bizning modelimizda ham sinonimlar turli kontekstlarda, öyin va ijodiy topşiriqlar orqali qayta-qayta qöllanadi. Natijada söz öquvçi uçun yodlanadigan birlik emas, balki fikrini çiroyli ifodalaş vositasiga aylanadi.

Şu bilan birga, tadqiqotning ayrim çeklovlari ham mavjud:

Birinçidan, taklif etilgan model samaradorligi keng kölamli pedagogik tajriba-sinov işlari va miqdoriy tahlillar orqali yanada çuqurroq isbotlanişi talab etiladi.

Ikkinçidan, öquvçilar motivatsiyasini aniql aş uçun başlanğiç sinf yoşiga moslaştirilgan va özbek tilida standartlaştirilgan diagnostik vositalarni işlab çiqiş dolzarb masala bölib qolmoqda.

Uçinçidan, sinonimlar ustida işlaşni öqiş darslari bilan integratsiya qiliş, xususan, bolalar şoir va yozuvçilarining asarlaridagi sinonimlarni tahlil qiliş orqali öquvçilarda badiiy adabiyotga içki qiziqişni şakllantiriş alohida tadqiqot yönalişi bölişi mumkin.

Bundan taşqari, interaktiv luğat öyinlari va elektron topşiriqlar kabi raqamli ta'lim resurslaridan foydalaniş ham motivatsiyani oşirişning istiqbolli yöli hisoblanadi. Bu yönalişlardagi izlanişlar başlanğiç ta'lim sifatini oşirişga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari şuni körsatadiki, sinonimlar ustida işlaş başlanğiç sinf öquvçilarining içki motivatsiyasi va badiiy ifoda qobiliyatlarini birgalikda rivojlantirişning samarali vositasidir. Bunga erişiş uçun til materiali bilan işlaş darsning maqsadga muvofiq taşkiliy şart-şaroitlari bilan uyğunlaştirilişi lozim: öquvçiga tanlov imkoniyatini beriş, muvaffaqiyat holatini yaratiş, hamkorlikda işlaşni taşkil etiş hamda öyin va badiiy matnlardan foydalaniş. Aniql aş, farqlaş, tanlaş va ijodiy qöllaş bosqiçlaridan iborat integrativ model bu jarayonni izçil va maqsadli taşkil etiş imkonini beradi.

Tadqiqot asosida quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

- ona tili darslarida sinonimlar bilan işlaşni farqlaş, tanlaş va ijodiy topşiriqlar bilan boyitiş;
- topşiriqlarni darajalarga ajratib, öquvçiga tanlaş imkonini beriş;
- taşqi rağbatlardan asta-sekin axborot beruvçi baholaşga ötiş;
- öquvçilar rivojini motivatsiya va badiiy ifoda mezonlari asosida muntazam kuzatib boriş.

Uşbu tavsiyalar öquvçilarda öqişga barqaror qiziqiş va nutq madaniyatini şakllantirişga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Özbekiston Respublikasining "Ta'lim töğrisida"gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, ÖRQ-637-son // Qonunçilik ma'lumotlari milliy bazasi. – URL: https://lex.uz/docs/5013007
2. Hojiyev A. Özbek tili sinonimlarining izohli luğati. – Toşkent: Öqituvçi, 1974.
3. Rahmatullayev Ş. Hozirgi adabiy özbek tili. – Toşkent: Universitet, 2006.
4. Qosimova K., Matçonov S., Ğulomova X., Yöldoşeva Ş., Sariyev Ş. Ona tili öqitiş metodikasi. – Toşkent: Noşir, 2009.
5. Özbek tilining izohli luğati. 5 jildlik. – Toşkent: Özbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006–2008.
6. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика: Синонимические средства языка. – М.: Наука, 1974.
7. Львов М. Р. Методика развития речи младших школьников. – М.: Просвещение, 1985.
8. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1968.
9. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. – М.: Просвещение, 1983.
10. Щукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике. – М.: Педагогика, 1971.
11. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. – СПб.: Питер, 2000.
12. Deci E. L., Ryan R. M. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. – New York: Plenum Press, 1985.
13. Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being // American Psychologist. – 2000. – Vol. 55, No. 1. – P. 68–78.
14. Keller J. M. Motivational Design for Learning and Performance: The ARCS Model Approach. – New York: Springer, 2010.
15. Beck I. L., McKeown M. G., Kucan L. Bringing Words to Life: Robust Vocabulary Instruction. 2nd ed. – New York: Guilford Press, 2013.
16. Выготский Л. С. Мышление и речь. – М.; Л.: Соцэкгиз, 1934.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA’LIMI

Mas’ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(3)

© Materiallar köçirib bosilganda “Maktabgaça va maktab ta’limi” jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul.
Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin.
Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

“Maktabgaça va maktab ta’limi” jurnali 26.09.2023-yildan
Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.